

"שבת הגדול" הארה משבת שלפני הבריאה כשעלה ברצונו לברוא את העולם בשביל ישראל!

חייא בר רב אומר, משמר יום אחד ומונה ששה". ומפרש בגמרא: "במאי קמיפלגי, מר סבר כברייתו של עולם, ומר סבר כאדם הראשון". ופירש רש"י: "כברייתו של עולם, ימי חול נמנו תחלה. כאדם הראשון, שנברא בערב שבת ויום ראשון למנינו שבת היה".

וביאר בדברי קדשו: "היה מהלך במדבר", שנפל ממדרגתו עד כדי כך שהוא מרגיש עצמו במדבר שממה, "ואינו יודע אימתי שבת", כלומר שמסתפק האם שבת בהיותו יום השביעי הוא השלמה ותיקון לששת ימי החול שקדמו לו, או שהוא ראש ושורש להמשיך קדושה לששת ימי החול הבאים אחריו.

רב הונא סובר כי שבת היא תיקון לששת ימות החול שעברו, לכן "מונה ששה ימים ומשמר יום אחד", כדי שיתקן השבת את ששת הימים שקדמו לו, אבל חייא בר רב סובר, כי שבת משפיעה לששת ימות החול הבאים אחריו, לכן "משמר יום אחד ומונה ששה". אך באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי יום השבת כלול משתי הבחינות, כי מצד אחד הוא מתקן ומשלים את ששת ימות החול שקדמו לו, ומצד שני הוא גם ממשיך קדושה לששת ימי המעשה הבאים אחריו עכ"ל.

והוסיף ה"שם משמואל" לפרש בזה הגמרא: "מר סבר כברייתו של עולם, ומר סבר כאדם הראשון", כי רב הונא סבר "כברייתו של עולם", כמו שברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית ושבת ביום השביעי, כן צריך האדם לעסוק בתורה ובעבודת ה' בששת ימי החול, ואחר כך לפי ערך עבודת האדם בימות החול יזכה לקבל אור מקדושת השבת, כמו ששינונו (ע"ז ג): "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". לכן "מונה ששה ימים ומשמר יום אחד".

אבל חייא בר רב סובר "כאדם הראשון", כי אדם הראשון נברא ביום השישי של מעשה בראשית, ועוד באותו יום חטא באכלו מן העץ הדעת, ועל ידי זה נפל ממדרגותיו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, נמצא כי לא היתה לו הכנה לקראת השבת הראשון, והיה מיואש לגמרי מחמת ירידתו הגדולה בגשמיות וברוחניות. אך עם כל זאת כאשר הגיע שבת קודש זכה

שבת הגדול הבא עלינו לטובה, הבה נעשה מטעמים חדשים לאבינו שבשמים כאשר אהב, לבאר דברי חכמים וחידותם מה ראו על ככה לקרוא לשבת הזו "שבת הגדול".

"ושבת קדשו הנחילנו" "ושבת קדשך הנחלתנו"

נקדים להתבונן בנוסח הקידוש לביל שבת קודש שתיקנו חכמינו ז"ל, [הן לפי נוסח ספרד על פי רבינו האריז"ל, והן לפי נוסח אשכנז עם התוספת בסוגריים]:

"ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו, ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית, (כי הוא יום) תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, (כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים) ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו, ברוך אתה ה' מקדש השבת".

והנה מה שתיקנו להזכיר פעמיים שהקב"ה הנחיל לנו את השבת באהבה וברצון, פעם אחת בתחילת הברכה: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו", ופעם שניה בסיום הברכה: "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו", הטעם לכך הוא לפי מה שכתבו התוספות (ברכות מו. ד"ה כל הברכות): "כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן".

אולם עדיין מוטלת עלינו חובת הביאור, מה ראו חכמינו ז"ל מצד אחד לחזור על ביטוי זה פעמיים כמעט מלה במלה, אך מצד שני יש ביניהם שינוי גדול מלשון נסתר ללשון נוכח, כי בעוד שהתחלת הברכה נאמרה בלשון נסתר: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו", הרי שסיום הברכה הוא בלשון נוכח: "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו".

פתח דברינו יאיר לבאר הענין בזה, על פי מה שהביא ב"שם משמואל" (פרשת ויקהל שנת תרע"ב) בשם אביו הגה"ק בעל "אבני נזר" לבאר המחלוקת בגמרא (שבת סט:):

"אמר רב הונא, היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת, מונה ששה ימים ומשמר יום אחד,

שבת קודש הבא עלינו לטובה לפני חג הפסח נקרא בתואר "שבת הגדול" כמו שכתב הטור (או"ח סימן תל):

"שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב (שמות יב ג) בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשרה בחודש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין אלהיהם, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול".

ומצינו עוד טעם קדום לשם "שבת הגדול", כמו שהביא ה"בית יוסף" (שם) בשם בעלי התוספות (שבת פז: ד"ה ואותו יום):

"ועל כן קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול, כדאמרינן במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שבת, נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך, אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו, ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה, הדא הוא דכתיב (תהלים קלו י) למכה מצרים בכבוריהם".

וכבר הרבו רבותינו הקדושים הראשונים והאחרונים בכל דור ודור, להוסיף אלפי רבבות מטעמים חדשים בדרך פרדס על השם "שבת הגדול", וזה מראה לנו בחוש נפלאות התורה, שהיא רחבה מארץ מדה, עמוקה מני ים, אין לה סוף ותכלית, נדרשת לכל חפץ בששים רבוא פירושים, כמו שכתב החיד"א ב"מדבר קדמות" (מערכת ת אות יא) בשם זקינו בעל "חסד לאברהם" (עין הקורא נהר יח):

"דע שבתורה יש ששים רבוא פירושים כפי הפשט, כנגדם יש ששים רבוא באגדה, וכמו כן ששים רבוא בקבלה, וכיוצא בזה בכל חלקי התורה, ואין לך נשמה שאינה כלולה מכולם". ובכן לקראת

בשבת הגדול נתגלה שיש לישראל כוח להמשיך קדושה משבת אפילו בלי הכנה הראויה מששת ימי המעשה

הרה"ק מרימנאב זי"ע: בזמן מנחה של שבת לפני הבריאה עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם בשביל ישראל

המקובל האלקי הרמ"ק: "אלא ודאי שבת קדמה לעולם ואילולי שבת שנותן כוח בששת ימים לא היה בהן כוח לפעול"

שורש הכוח להמשיך קדושה משבת בלי הכנה, נמשך משבת שלפני הבריאה שהיה קודם לששת ימי בראשית

את השמים ואת הארץ", ולא כתוב "בששת" ימים, ללמדנו שברא את העולם רק לששה ימים, אלא שכל שבת על ידי ששומרים ישראל את השבת, הם מחיים את יום השבת עצמו, ובכוח השבת הם מחדשים את הבריאה לעוד ששה ימים, וכך חוזר חלילה כל ימות העולם משבת לשבת.

אמנם לכאורה יש לתמוה, מאחר שהקב"ה קבע את היסוד של הבריאה כל ימי עולם, כי בכל שבת אנו ממשיכים חיות לששת ימי המעשה הבאים אחרי השבת, איך נבראו ששת ימי בראשית בלי שקדם להם שבת המחיה אותם, כי הן אמת שהקב"ה יכול לברוא את העולם גם בלי שבת, אולם הלא כלל גדול הוא שכל מה שברא הקב"ה במעשה בראשית היה יסוד לכל הנהגת העולם, ואם כן איך אפשר כי ששת ימי המעשה הראשונים לא נבראו על ידי השבת.

אולם לפי דבריו הנשגבים של הרה"ק מרימנאב זי"ע מצאנו מרגוע לקושיא זו, כי מאחר שיום אחד לפני ששת ימי בראשית שמר הקב"ה כביכול את יום השבת, יחד עם כל נשמות ישראל שעלו במחשבה תחילה לברוא בשבילם את העולם, לכן בכוח שבת זה ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית, והיה זה יסוד לכל ימות עולם שבכל שבת מתחדשת החיות לששת ימי המעשה.

בראשית"ת אותיות יר"א שב"ת

נפלא להבין בזה מה שכתב "בעל הטורים" על הפסוק (בראשית א א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" - "בראשית" אותיות יר"א שב"ת, לומר לך שבזכות שבת נברא העולם. ומקור הדבר בתיקוני זוהר (תיקון ט כד): "בראשית - ירא שבת". וצריך ביאור מה ענין שבת שהוא רק ביום השביעי להתחלת בריאת שמים וארץ.

וקיום המצוות שלהם, כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת לך לך פח.): "באתערותא דלתתא אשכח אתערותא לעילא, דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא". אך לפי זה צריך ביאור הלא לפני הבריאה עדיין לא היו נבראים, אם כן איך נעשה האתערותא דלתתא לגרום בכך האתערותא דלעילא שיברא הקב"ה את העולם.

והתירוץ על כך הוא כי לפני הבריאה עלו ישראל במחשבה תחילה, היינו ששיער הקב"ה כביכול בחכמתו ומחשבתו, את התענוג הגדול שיקבל מעבודת הצדיקים אחרי הבריאה, ומאחר שאצל הקב"ה אין הבדל בין העבר ובין העתיד כי הוא יתברך למעלה מן הזמן, נמצא כי לפניו נחשב כאלו כבר עומדים הצדיקים ועובדים את ה', וזה הספיק להיות אתערותא דלתתא הגם שעדיין לא יצאו מהכוח אל הפועל, וזהו ביאור המדרש (ב"ר ח ז): "נמלך בנפשותן של צדיקים, המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך מלכו של עולם".

והנה כבר נתבאר כי בזמן מנחה של שבת עלה ברצון הקב"ה לברוא את העולם, אם כן באותו הזמן עלו ישראל במחשבה, שהסתכל הקב"ה איך שיעבדו את ה', ועל ידי זה גרמו להקב"ה עת רצון לברוא את העולם. הנה כי כן זהו פירוש הפסוק: "ואני" עמך ישראל שעלו ברצונך הקדום בשעת מנחה של שבת לברוא את העולם, "תפלתי לך ה' עת רצון", שנתגלה עתה בזכותנו, "אלקים ברב חסדך ענני באמת ישעך".

בכל שבת מתחדש העולם לששה ימים

על פי יסוד נשגב זה של הרה"ק מרימנאב זי"ע הארכנו ליישב דברי ה"אור החיים" הקדוש (בראשית ב ג), שגילה לנו יסוד גדול בענין שבת, שהקב"ה ברא את העולם רק לששה ימים בלבד, וזהו שכתוב (שמות כ יא): "כי ששת ימים עשה ה'

לקבל כוחות חדשים כדי לתקן את אשר קלקל, והמשיך קדושה לששת ימי החול שאחר השבת, לכן "משמר יום אחד ומונה ששה".

שבת שלפני הבריאה השפיע לששת מעשה בראשית

רחש לבי לבאר שיטתו של חייא בר רב: "משמר יום אחד ומונה ששה" - כדי להמשיך מקדושת השבת לששת ימי החול, אפילו כאשר לא קדמה לשבת הכנה מששת ימי החול שלפניו, ולכאורה קשה שהרי שורש קדושת השבת הוא, ממה שברא הקב"ה את העולם בששה ימים ושבת ביום השביעי, כמו שכתוב (בראשית ב ג): "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות", הנה כי כן מאיפה נמשך הכוח לאדם הראשון ולכל ישראל, להמשיך קדושה משבת לששת ימי החול, גם כשלא היתה שום הכנה בששה ימים שלפני השבת.

ונראה לבאר הענין ברדת ובזיע על פי מה שמצינו דבר פלא ב"זרע קודש" להרה"ק מראפשיץ זי"ע (פרשת חקת) בשם הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנאב זי"ע, לבאר מה שמצינו בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קנו.) כי בימות החול זמן המנחה הוא שעה של דין ולא עת רצון, אבל בשבת קודש בזמן המנחה הוא עת רצון, לכן אנו אומרים במנחה של שבת לפני הוצאת הספר תורה (תהלים סט יד): "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", וצריך ביאור מדוע דוקא בזמן מנחה של שבת הוא עת רצון בבחינת "דעוה דרעוין".

וביאר בדברי קדשו על פי הידוע כי ישראל עלו במחשבה, ברצון הקדום של הקב"ה לברוא את העולם בשבילם, כמו שכתוב בהתחלת התורה (בראשית א א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". ופירש רש"י: "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית". והנה העולם נברא אור ליום ראשון ככתוב (בראשית א ה): "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", ולפי זה בזמן מנחה של שבת שהיה לפני הבריאה עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם בשביל ישראל, על כן בכל שבת בזמן המנחה מתעוררת עת רצון בבחינת "דעוה דרעוין" עכדה"ק.

רעיון נשגב זה של הרה"ק מרימנאב זי"ע מובא גם בדברי תלמידו ה"בני יששכר" (שבתות מאמר ח סימן א), שמוסיף לפרש בזה הפסוק הנ"ל שאומרים במנחה של שבת: "ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלקים ברב חסדך ענני באמת ישעך", על פי הידוע כי אי אפשר להמשיך שפע מלמעלה, כי אם על ידי התעוררות התחתונים בעסק התורה

להמשיך מקדושת השבת לששת ימות החול הבאים אחרינו, אפילו כאשר לא קדמה עבודת ה' בששת ימות החול שלפני השבת. לפי האמור הביאור בזה שיש בכוחו של כל אחד מישראל, להמשיך קדושה מאותו השבת שהיה לפני בריאת שמים וארץ, אשר בשבת ההוא לא קדמה לו מלאכה והכנה מששת ימות החול, אלא אדרבה מאותו שבת נמשך חיות לששת ימי בראשית שבהם עשה הקב"ה את מלאכת הבריאה.

ימתק לפרש בזה מאמר חכמינו ז"ל בגמרא (ברכות לד:): "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין". רמזו בזה כי בעלי תשובה שלא עשו הכנה כראוי בששת ימות החול, יש בכוחם לעשות תשובה ולהתחיל התיקון בשבת בבחינת: "משמרו יום אחד ומונה ששה", על ידי שמתקשרים וממשיכים את קדושת השבת שלפני הבריאה שהיא למעלה מן הזמן, אבל צדיקים גמורים שעובדים את ה' בששת ימי המעשה, הרי הם ממשיכים קדושה מיום השביעי שאחרי ששת ימי בראשית.

מתנה טובה "בבית גנזי" היא שבת שלפני הבריאה

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שדרשו בגמרא (שבת י:): על הכתוב (שמות לא ג): "לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר לו הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל". ולכאורה קשה הלא מבואר בגמרא (שבת פז:): כי על שבת כבר נצטוו במרה, אם כן לשם מה עלה ברצונו יתברך לתת את השבת שנית לישראל.

אך לפי האמור יש לומר, כי בכך רמז הקב"ה למשה: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה", הלא הוא יום השבת שהיה גנוז אצלו יתברך לבד, עוד טרם הבריאה למעלה מן הזמן, ועתה הגיע הזמן ליתנה לישראל שיוכלו להתקשר עם שבת זו. ונתינה זו היא מתנה טובה, שאפילו מי שתועה במדבר רוחני ולא הכין עצמו כראוי בששת ימות החול, עם כל זה הוא יכול להמשיך קדושה מיום השבת שלפני הבריאה, ששם השפיע השבת קדושה לששת ימות החול, בלי הכנה מששת ימות החול שקדמו לו.

מעתה יאירו עינינו להבין כפל הלשון בקידוש, כי מה שתקנו לומר תחילה בלשון נסתר: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו", הכוונה בזה להודות לה' שהנחיל לנו את השבת הראשון שלפני הבריאה, בבחינת: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי", כדי שנוכל להמשיך ממנו קדושה לששת

ביאור השם "שבת הגדול" - שזכו ישראל להמשיך קדושת שבת הראשון מלפני הבריאה שהוא בבחינת "גדול"

"מתנה טובה יש לי בבית גנזי" - שבת שלפני הבריאה, שבכוחו אפשר להמשיך קדושה אפילו בלי שום הכנה

ביאור כפל ושינוי הלשון בקידוש: "ושבת קדשו הנחילנו" בלשון נסתר, "ושבת קדשך הנחלתנו" בלשון נוכח

"ושבת קדשו הנחילנו" - שבת שלפני הבריאה שהוא נסתר, "ושבת קדשך הנחלתנו" - שבת של מעשה בראשית

"והנה עם זה יובן ספק גדול הנופל במעשה בראשית, והוא אמרם שלא היתה בריאה ביום השביעי, [מתמה על כך הרמ"ק], ולמה, שכבר היתה בריאת יום השבת בעצמו, שהיום בעצמו צריך בריאה, [כלומר הלא גם יום השבת עצמו צריך בריאה], שכן אמר בזוהר כי ששת ימים עשה ה', ששת קאמר ולא בששת, משמע ששת עצמן עשה ה', והיינו בריאת שמים וארץ שהם ששת שהן כוללות שש קצוות, ואם כן לפי זה כבר היתה בריאת שבת בעצמו ואם כן איך שבת ונח ביום ז', אלא ודאי שבת קדמה לעולם, ואילו שבת שנותן כוח בששת ימים לא היה בהן כוח לפעול".

עוד זאת מצינו מקור קדמון לדבר זה ב"ספר חכמוני" לרבי שבתי דונולו [בן דורו של רבי סעדיה גאון הזכירו רש"י עירובין נו. ד"ה ואין תקופה] בפירושו על ספר יצירה (סוף פרק ד ד"ה בתחלה):

"בתחלה טרם כל ימי השבוע נברא יום שבת באות ב', כי בטרם שהתחיל האלקים לבראות את העולם שבת היה, ובמוצאי יום שבת ההוא התחיל אלקים לעשות מלאכה בעולם, וכל ששת הימים עשה מלאכה ובערב שבת כלה מלאכתו, וביום השביעי שבת בו עוד כמטרם בריית העולם".

והנה עוד מקור לרעיון נשגב זה ב"מאור ושמש" (סוף חומש דברים רמזי שלש סעודות): "והנה תחילת הבריאה התחילה מתחילת יום ראשון ואילך, ותחילת יום ראשון הוא תיכף אחר שבת, ברגע של יציאת השבת, ומאז ואילך התחילו שבעת ימי המעשה, נמצא שרצון המעורר הרצון לבריאת העולם הוא קודם לכן טרם שיתחילו ימי המעשה, והוא הסעודה שלישית, ולכן בזמן אותו הסעודה הוא רעוא דרעוין".

הנה כי כן זכינו למצוא פתרון לשיטתו של חייא בר רב, כי מי שתועה במדבר של שממה רוחנית: "משמרו יום אחד ומונה ששה", כדי

אך לפי האמור יש לומר, שהקב"ה פתח בכונה תחילה את התורה, בראשית הסיפור על בריאת העולם בששת ימי הבריאה, בתיבת בראשית" שהיא אותיות יר"א שב"ת, כדי לרמז בכך על יום השבת שהיה לפני הבריאה שהוא בבחינת "ראשית" לששת ימי הבריאה, וזהו "בראשית" - בכוח יר"א שב"ת שלפני הבריאה: "ברא אלקים את השמים ואת הארץ" בששת ימי בראשית.

ימתק לפרש בזה מה שיסד המקובל האלקי רבי שלמה אלקבץ זי"ע בקבלת שבת (פיוט לכה דודי): "לקראת שבת לכו ונלכה", לשמור שבת כראוי, "כי היא מקור הברכה", לששת ימי המעשה, כדברי ה"אור החיים" שבכל שבת מתחדשת החיות לששת ימי המעשה, אך לפי זה קשה איך קיבלו ששת ימי בראשית חיותם בלי שבת.

והתירוץ על כך היא: "מראש מקדם" לפני ששת ימי בראשית, כבר "נסוכה" קדושת השבת, וכל כך למה, כי "סוף מעשה", שבת בראשית שהיה בסוף ששת ימי מעשה בראשית, כבר היה "במחשבה תחילה" בשבת שהיה לפני ששת ימי בראשית, ובכוח יום השבת ההוא ברא הקב"ה את ששת ימי בראשית.

מקור מדברי הרמ"ק על שבת שלפני בריאת העולם

ועתה בא וראה מה שהזמין הקב"ה לידינו מקור נפלא לחידוש הגדול של הרה"ק מרימנאב זי"ע ב"פרדס רמונים" להמקובל האלקי רבי משה מקורדובירו (שער ד פז), שכתב כי כבר היה מושג רוחני של יום השבת למעלה מן הזמן עוד טרם הבריאה, זאת ועוד, כי משבת זה המשיך הקב"ה חיות לששת ימי בראשית, והנה הם הדברים בלשון קדשו אחרי שביאר כי בחינת סדר הזמנים כבר היה עוד לפני הבריאה:

שלפני הבריאה, יש בכוח איש ישראל להתחיל להתקרב אל הקדושה בשבת, אפילו אם לא הכין עצמו כראוי בימות החול.

ומביא ראיה לכך: "זכר ליציאת מצרים", שהוציא הקב"ה את ישראל בזכות קרבן פסח שהיה מקחו בעשור בשבת הגדול, אף שלא הכינו עצמם לפני השבת שהרי עדיין היו עובדי עבודה זרה, עד שמשכו ידיהם מעבודה זרה של הטלה בשבת, ועם כל זאת היה בכוחם להתקדש על ידי המשכת השבת הראשון שלפני הבריאה בבחינת "שבת הגדול", ומזה יש לנו הוכחה ברורה שיש בכוח ישראל להתקדש מחדש בשבת.

"למכה מצרים בבכוריהם" בזכות יחוד הקב"ה עם בניו ישראל

חשבתי דרכי לבאר בזה, מה שכתבו התוספות בשם המדרש, כי הטעם שנקרא "שבת הגדול" הוא על שם הנס שנעשה בו, שנלחמו בכורי מצרים עם אבותיהם והרגו מהם, ועל כך נאמר: "למכה מצרים בבכוריהם". וצריך ביאור מה שנסתבב מן השמים, כי דוקא באותו שבת נלחמו בכורי מצרים עם אבותם.

אך לפי האמור יש לבאר הענין בזה, על פי מה שכתוב (שמות ד כב): "כה אמר ה' בני בכורי ישראל". וביאר ה"חזקוני" (שם) הטעם שנקראים בכורי ה': "כל האומות בני הם, אבל ישראל חביבים לפני יותר מכולם והם הבכור, שהם עלו במחשבה להיבראות קודם שום אומה". וכן כתב ה"אוהב ישראל" (פרשת בשלח ד"ה ויאמרו מה זאת): "הנה בני ישראל עם ה' הם נקראים בני בכורי, כי ישראל עלו אז תחלה במחשבה להיבראות". וכן כתב בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק ב): "נשמות ישראל עלו במחשבה כדכתיב בני בכורי ישראל".

הנה כי כן מאחר שבאותו "שבת הגדול" שלקחו את הפסח, נמשכה להם לישראל קדושת השבת שלפני הבריאה, אשר אז עלו ישראל במחשבתו של הקב"ה לברוא את העולם, והנה במחשבה קדומה זו היה יחוד וקשר נפלא בין הקב"ה לנשמות ישראל שעלו במחשבה, אשר מצד זה נקראים בתואר: "בני בכורי ישראל".

וכבר ידוע כלל גדול מה שפירש רש"י על הפסוק (בראשית כה כג): "ולאום מלאום יאמץ - לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל". פירוש, כאשר קם צד הקדושה נופל צד הטומאה. נמצא כי באותו שבת שנמשכה בו הקדושה של "שבת הגדול" - השבת הראשון לפני הבריאה, אשר אז עלו ישראל במחשבתו של הקב"ה, הנה על ידי יחוד נפלא זה בין הקב"ה אבינו שבשמים עם נשמות בנו בכורו ישראל, נתפרדו כל פועלי און בכורי מצרים שנלחמו עם אביהם.

עלו ישראל במחשבה תחילה לברוא את העולם בזכותם, הנה כי כן באותו שבת הראשון אחרי שפסקו לעבוד עבודה זרה, כאשר משכו ישראל את ידיהם מעבודה זרה ולקחו להם את הטלה לקרבן פסח, זכו להמשיך את הקדושה מהשבת הראשון שקדם לששת ימי בראשית, ובכך יש להם את הכוח להמשיך קדושה משבת לבד אפילו בלי ששת ימי העבודה שקדמו לו.

מעתה הרחיב לנו ה' למצוא טעם חדש על קריאת השם "שבת הגדול", לרמוז כי באותו שבת המשיכו ישראל את הקדושה של השבת הראשון שלפני הבריאה, ונקרא בתואר "שבת הגדול" הן מצד עצם גדולתו, שהוא נעלה ונשגב מכל השבתות שבעולם, מצד היותו למעלה מן הזמן ושורש לכל מעשה בראשית, והן מצד היות ראש וראשון לכל השבתות בעולם, על דרך שמצינו בגמרא (מו"ק כא): כי ראש המשפחה נקרא "גדול הבית".

"תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים"

ועתה בא וראה כי לפי ביאור זה בענין "שבת הגדול", הרווחנו להשלים את פירוש הנוסח בקידוש: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית, תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים", על פי מה שפירש הרה"ק מראפשיץ זי"ע ב"זרע קודש" (פרשת בא) בקידוש ליל שבת קודש: "תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים", והנה הדברים בלשון קדשו:

"שבשבת קודש שבו באים לקדושה, אף שהיו משוקעים מקודם בטומאה, כמו שמצינו באדם הראשון ששבת היה מכפר עליו כמו שאמרו חז"ל (מדרש שוחר טוב תהלים צב), אומרים אז (בקידוש) תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, פירוש שעתה נפתח לו שער ופתח והתחלה להיות מכאן ואילך נקרא קודש, אף שהיה משוקע מקודם בעבירות.

והגם שלפי השכל והטבע אי אפשר זה, לזה אומרים זכר ליציאת מצרים, שהיינו גם כן משוקעים עוד במ"ט שערי טומאה, וכמעט נשקענו רק שהשי"ת עשה לנו נס, והנס הזה הוא שער שבכל עת שנצרך לזה לצאת משיקוע הטומאה לקדושה, יוציא אותנו השי"ת על ידי הזכר של יציאת מצרים".

אך לפי האמור לעיל כי באומרנו: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו", אנו מודים לה' שהנחיל לנו את השבת הנסתרת שלפני הבריאה, אשר הוא "זכרון למעשה בראשית", כי בכוח קדושתו ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית, יש לומר כי זהו ביאור המשך הקידוש: "תחילה למקראי קודש", על ידי שהנחיל לנו הקב"ה את השבת

ימות החול, ולכן נאמר בלשון נסתר כי שבת זה היה נסתר מעין כל חי, שהרי אדם הראשון עדיין לא נברא בעולם. וזהו שהוסיפו לפרש: "זכרון למעשה בראשית" - בראשית דייקא היא אותיות יר"א שב"ת, כלומר זכרון לששת ימי בראשית ששאבו את כוחם משבת שלפני הבריאה. [ראה להלן כי לפי זה יתפרש גם המשך הנוסח: "תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים" על פי דברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע].

אולם בסוף הקידוש תקנו לומר בלשון נוכח: "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו", כי כאן הכוונה על שבת בראשית אחרי שברא הקב"ה את העולם בששת מעשה בראשית, אשר שבת זה היה גלוי לאדם הראשון ולהבל וקין, לכן דקדקו בכוונה תחילה לשנות מלשון נסתר ללשון נוכח, כדי שנשכיל להבין כי כאן הכוונה על השבת הגלוי ולא המוסתר.

"שבת הגדול" המשכה משבת שלפני הבריאה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שבחרו לכנות את יום השבת שלקחו בו ישראל את הפסח לקרבן בשם "שבת הגדול", על פי מה שכתוב (שמות יב כא): "ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם, משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח". ופירש רש"י (שם שם ו) בשם המכילתא: "ולפי שהיו שטופים בעבודת כוכבים אמרו להם משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן של מצוה".

מבואר מזה כי עד אותו יום שלקחו את הפסח בעשור לחודש שחל בשבת היו עובדים עבודה זרה של המצרים שהוא הטלה, ובלקחת הטלה כדי לשחטו קרבן פסח לה' משכו ידיהם מעבודה זרה. מזה נשכיל להבין כי בששת ימות החול שלפני שבת זה, לא עשו את ההכנה הראויה לקראת שבת שהרי עדיין היו שטופים בעבודה זרה, ועם כל זאת צוה להם הקב"ה להתנתק מהעבודה זרה דוקא ביום השבת, כדי שישאבו קדושה מיום השבת להתחבר לה', ולהמשיך קדושה לששת ימי המעשה הבאים אחרי השבת.

וכאן הבן שואל מנין שאבו ישראל את כוח הקדושה באותו שבת, הרי שורש קדושת השבת הוא ככתוב: "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי", אם כן כאן שלא עשו את מלאכתם בקודש ששת ימי המעשה, מנין המשיכו את הקדושה ביום השבת.

אולם כבר למדנו התשובה על כך, שיש בכוח כל אחד מישראל להתחבר עם השבת הראשון שקדם לששת ימי בראשית, אשר באותו שבת